

in kubieken zin, doet de architectuur hier niet. De Balineesche tempel is evenmin als eenig oud monument op Java een tempel voor menschen: de godheid of goden verwijlen er; nu en dan zondert de mensch zich daar af. De Balineesche tempel, zooals wij het noemen bij gebrek aan een beter woord omdat het begrip in onze talen niet bestaat, is een heilige plek grond uit het wijde heelal, en deze wordt niet tot een gebouw gemetamorfozeerd doch slechts afgepaald door lage, rijk versierde ommuringen. Zoo volgen de tempelhoven achter elkaar, men betreedt ze door poortingen en waar eindelijk de godenrustplaatsen zijn is een muurafsluiting van grooter hoogte de beëindiging van het complex. De heilige plek blijft zodoende een deel van de ruimte van 't heelal, en dat blijven ook de terrassen en omgangen van den Boroboedoer. De inlander leeft in de ruimte der natuur, het klimaat leidt, dwingt hem er toe. Zijn muziek is open-luchtmusiek, zijn zalen zijn daken die tegen de te felle zon, de verpletterende slagregens beschermen en het regengeruisch smelt weg in het spel van den gamelan zonder een dissonant te vormen, zooals bij onze muziek buiten- of natuurgeluiden doen. Het verdraagt het rommelen van den donder, het murmelen van de boomen in den zachten, lauwen wind die nooit giert en raast, het geluid van een vogel en het gonzen der nacht-insecten, omdat het één is met de natuur zooals het heele leven van al deze eilanders, van wat voor stam en ras en taal zij ook wezen mogen.

